

הלכות בציעת הפת - ג שיעור קביעות סעודה וכדי שביעה

עקב ח, ט-י

תאכל בה לחם ... ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך.

שוע"ר סי' קסח

ח במה דברים אמורים בלחם גמור שדרך בני אדם לקבוע סעודתו עליו, אבל מיני לחמים שיתבארו לפנינו שאין דרכם של רוב בני אדם לקבוע סעודתם עליהם, אין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון, רק בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש. אלא אם כן אוכל שיעור שאחרים רגילים לקבוע סעודה לפעמים על שיעור כזה ... **שמן התורה היה די בברכה אחת מעין ג'**, שהרי לא נאמר בתורה אלא פעם אחת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך, ודרשו מפסוק זה לברך על המזון ועל הארץ ועל המקדש, ודי בברכה אחת לכולם. אלא שחכמים תקנו לברך על כל אחד בפני עצמו, ולא תקנו אלא בלחם שרגילים לקבוע סעודה עליו, אבל מיני לחמים שאין רגילין לקבוע עליהם, **אפילו הוא אכל ושבע מהם** שנתחייב לברך אחריהם מן התורה, דיו בברכה אחת מעין ג' של תורה.

יא ואע"פ שכל המשקין אין מוציאים העיסה שנלושה בהם מתורת לחם לענין חלה, מכל מקום אין דרך בני אדם לקבוע סעודה אלא על פת שנלושה במים, לפיכך אין בה חשיבות לחם גמור לברך המוציא וברכת המזון, אלא אם כן אוכל שיעור שרוב בני אדם קובעים עליו.

יב ולענין הלכה יש להקל בדברי סופרים כדברי כולם ... כי אין כאן ספק של תורה אף אם אכל כדי שביעה שהוא חייב בברכת המזון מן התורה, שהרי מן התורה די לעולם בברכה אחת מעין ג'.

שוע"ר סי' קפז

א סדר ברכת המזון ראשונה ברכת הזן שניה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים, ושלשתן מן התורה, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן שהיא על אכילה ושביעה, על הארץ זו ברכת הארץ, הטובה זו ירושלים כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון.

ב מן התורה יכול לאומרה באיזה מטבע שירצה כל אחד כפי דעתו והרחבת לשונו, ובאו משה ויהושע ודוד ושלמה ותקנו המטבע לכל ברכה וברכה בזמנם לפי מה שנתוסף טובה לישראל.

ג כיצד משה תקן מטבע ברכת הזן בשעה שירד המן לישראל, יהושע תיקן מטבע ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, שקודם כיבוש הארץ היו אומרים במטבע אחרת, ודוד ושלמה תקנו מטבע ברכת בונה ירושלים.

קונטרס אחרון ס"ק א

דסבירא ליה מנין הברכות דאורייתא (ולפי הטעם שנתבאר בסידור אתי שפיר טפי).

סדר ברכת הנהנין פ"ב

(א) ברכת המזון מן התורה אינה אלא כשאכל פת כדי שביעה כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת, וחכמים תקנו לברך אפילו על כזית, ולא תקנו אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע סעודה עליו, אבל מיני לחמים שיתבאר שאין רגילין לקבוע סעודה עליהם אין מברכין עליהם המוציא וברכת המזון, אלא לפנייהם בורא מיני מזונות ולאחריהם מעין ג', אלא אם כן אוכל מהם כשיעור קביעות סעודה.

(ב) ובשיעור זה רבו בו הדיעות. ולמעשה יש לנהוג, כל שאוכל מכשש ביצים בינוניות ולמעלה עד חצי עשרון ולא עד בכלל, אם הוא לא שבע ממנו יברך המוציא על כזית לחם אחר תחלה ויברך ברכת המזון לצאת לדברי ... ואם אוכל פחות מכשש ביצים והוא לא שבע ממנו מברך בורא מיני מזונות ומעין ג'. ואם שבע ממנו יטול ידיו ויברך המוציא וברכת המזון עליו לבדו. והוא שאכל כשיעור ד' ביצים, אבל פחות מכן, אם הוא שבע משיעור זה יברך על כזית לחם אחר תחלה המוציא ואחר כך ברכת המזון.

(ג) ואם אינו שבע ממין לחם זה לבדו אלא שאוכלו עם לפתן המשביע, כגון שמלפתו בבשר או דגים וכיוצא בהם עד ששבע הרי זה כאילו שבע ממנו לבדו, לפי שהלפתן טפלה לו, ונתחייב בברכת המזון מן התורה, ולפיכך האוכל כדי ביצים ממין לחם זה עם לפתן כזה עד ששבע, מברך המוציא וברכת המזון, ובפחות מכן מברך על לחם אחר תחלה.

(יב) ומכל מקום אם אוכל כדי שביעה שהוא ספק של תורה (אף שמנין הברכות הוא מדברי סופרים, מכל מקום מאחר שמשה רבינו ע"ה תיקן ברכת הזן בברכה בפני עצמה לפתוח בברוך ולחתום בברוך ראוי להחמיר בספיקה כעין ספק של תורה), יש להחמיר שלא לאכול כי אם בתוך הסעודה של לחם גמור.

שוע"ר סי' תריב

שיעור אכילת פרס שאמרו ביום הכיפורים ובכל איסורי תורה בין שהן מן התורה בין שהן מדברי סופרים יש אומרים שהוא כמו ד' ביצים ויש אומרים שהוא כמו ג' ביצים.

התוכן הכללי של השיעור:

בכללות הטעם שמברכים ברכת המזון רק על הלחם, ולא על מיני מזונות, אף שגם מיני מזונות יש להם דין לחם לענין חלה, וחייבים בברכת המזון מהתורה, יש שתי שיטות כלליות: הראשונה נתבארה בשוע"ר סי' קסח ס"ח, והשנית נתבארה (לאחר חזרה מהדברים האמורים בשוע"ר) בסדר ברכה הנהנין ריש פ"ב.

השיטה הראשונה, שנתבארה בשוע"ר סי' קסח ס"ח:

(א) מן התורה די בברכה אחת מעין ג' (בין על על מיני מזונות ובין על הלחם, אף אם שבע מאכילתו), וחכמים תקנו לברך מנין הברכות – דוקא על הלחם, ואילו במיני מזונות סגי בברכה אחת מעין ג' (קסח, ח).

(ב) כיון שמהתורה סגי בכל אופן בברכה אחת מעין ג', אפילו אכל כדי שביעה, וחיוב מנין הברכות הוא רק מדברי סופרים, לכן יש להקל במקום הספק מעיקר הדין, ורק בעל נפש יחמיר על עצמו (קסח, יב).

(ג) ואף שיש פוסקים שמנין הברכות הוא מהתורה, לא קיי"ל כן (קו"א, א).

(ד) ואף שנוסח מנין הברכות תקנו משה ויהושע ודוד ושלמה (קפז, ב-ג וסי' קצא). מכל מקום יש לזה דין תקנת חכמים, שלא תקנוהו אלא כשאכל שיעור סעודה.

(ה) עדיין יש קשיים בשיטה זו, "ולפי הטעם שנתבאר בסדר אתי שפיר טפ"י" (קו"א, א).

השיטה השנית, שנתבארה בסדר ברכת הנהנין ריש פ"ב:

(א) מן התורה צריך לברך ברכת המזון רק כששבע, וחכמים תקנו לברך ברכת המזון אפילו על כזית – דוקא על הלחם ואילו במיני מזונות סגי בברכה אחת מעין ג' (ב, א).

(ב) ולכן אם שבע מאכילתו, אפילו אכל פחות משיעור קביעות סעודה (לא יסמוך על השיטה שמהתורה סגי בברכה אחת מעין ג', אלא) יברך על כזית לחם אחר המוציא וברכת המזון (ב, ב).

(ג) ואם שבע מאכילתו ואכל שיעור ד' ביצים (שהוא שיעור קביעות סעודה קטן), יברך עליו המוציא וברכת המזון (ב, ב).

(ד) ואף שאינו שבע משיעור קטן זה, הרי הוא שבע ממנו בצירוף לפתן המשביע כבשר ודגים (ב, ג).

(ה) ולכן אם לא שבע מאכילתו ויש ספק אם לברך מעין ג' או ברכת המזון, בדברי סופרים הלך אחר המיקל, ורק בעל נפש יחמיר על עצמו (ב, ט).

(ו) ואם שבע מאכילתו ויש ספק, ראוי להחמיר בכעין ספק של תורה, כי תקנת משה הוי כעין ספק של תורה (ב, יב).